

Het schemeren van de wereld

Werner Herzog

HET SCHEMEREN
VAN DE WERELD

Vertaling

MARION HARDOAR

Oorlogsdomein nr. 28

UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS
AMSTERDAM · ANTWERPEN

Copyright © 2021, Werner Herzog
Copyright Nederlandse vertaling © 2022 Marion Hardoar /
bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Oorspronkelijke titel: *Das Dämmern der Welt*
Oorspronkelijke uitgave: Carl Hanser Verlag GmbH & Co.
KG, München

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of
openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie of op
welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers,
Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslagontwerp: René van der Vooren
Omslagillustratie: Placebo365 / Getty Images
Illustratie pagina 2 © Lena Herzog
Typografie: René van der Vooren / Perfect Service

ISBN 978 90 295 2366 0 / NUR 321

arbeiderspers.nl

Veel details kloppen, veel kloppen er niet. Iets anders was belangrijk voor de schrijver, iets wezenlijks, zoals hij het tijdens zijn ontmoeting met de protagonist van dit verhaal meende te zien.

In 1997 enceneerde ik in Tokio de opera *Chushingura*. Shigeaki Saegusa, de componist, had er lang op aangedrongen dat ik de wereldpremière op me zou nemen. *Chushingura* is het meest Japanse van alle Japanse verhalen: een feodale heer wordt tijdens een ceremonie geprovoceerd en beledigd. Hij trekt zijn zwaard. Daarvoor wordt hij gedwongen seppuku, rituele zelfmoord te plegen. Zevenenveertig van zijn volgelingen wreken hem twee jaar later door de edelman die hun heer ten onrechte beledigde 's nachts te overvallen en te doden. Ze weten dat ze voor deze daad zullen sterven. Zonder uitzondering begaan alle zevenenveertig getrouwen op dezelfde dag zelfmoord.

Shigeaki Saegusa is in Japan een zeer gerespecteerde componist, ten tijde van de encenering had hij een eigen televisieshow, iedereen was op de hoogte van ons werk. 's Avonds zaten zijn naaste medewerkers aan een lange tafel te dineren. Saegusa kwam te laat, buiten zichzelf van opwinding. Herzog-san, zei hij. De keizer heeft laten weten dat hij ons, als we het niet te druk hebben zo vlak voor de première, wil uitnodigen voor een privéaudiëntie. Ik ant-

woordde: In godsnaam, ik heb geen idee wat ik bij de keizer te zoeken heb, dat wordt alleen maar een holle uitwisseling van formele beleefdheden. Ik voelde dat de hand van mijn vrouw Lena de mijne vastgreep, maar het was te laat. Ik had geweigerd.

Dat was een faux pas, zo rampzalig, zo dom, dat ik nu nog door de grond zou willen zakken. Alle aanwezigen om de tafel veranderden in zoutpilaren. Niemand leek meer te ademen. Iedereen keek naar beneden, weg van mij, een lange stilte liet de ruimte bevroren. Ik dacht, nu is heel Japan opgehouden met ademen. Toen, in die stilte, een stem: Oké, als u de keizer niet wilt ontmoeten, wie dan? Zonder na te denken zei ik: Onoda.

Onoda? Onoda?

Ja, zei ik, Hiroo Onoda. Een week later ontmoette ik hem.

Lubang, een junglepad

20 februari 1974

De nacht ligt te woelen in koortsdromen, en al tijdens het ontwaken, als een koude rilling, is het landschap een tot dag veranderde, statisch knisperende droom waaraan geen einde komt, flikkerend zoals slecht bekabelde neonbuizen flikkeren. Sinds de ochtend trilt het oerwoud onder de rituele kwellingen van een elektrische extase. Regen. Het onweer is zo ver weg dat je de donder niet hoort. Is het een droom. Is het een droom. Een breed pad, links en rechts dicht kreupelhout, rottende bladeren op de grond, het loof druppelt. De jungle blijft onbuigzaam, in geduldige deemoed tot het eind van de hoogmis van de regen is gecelebreerd.

Dan dit, alsof ik er zelf was: het lawaai van verwarde stemmen in de verte; vrolijke kreten komen dichterbij. In de onbestemde nevel van de jungle neemt een lichaam vorm aan. Een jonge Filipijnse man haast zich het licht hellende pad af. Vreemd, tijdens het lopen houdt hij wat ooit een paraplu was, maar nu alleen nog een geraamte van draad en gescheurde stof, met zijn rechterhand boven zijn hoofd en in zijn linker- een groot Bolo-mes. Vlak achter hem een

vrouw met een zuigeling op haar arm, dan zeven of acht andere dorpsbewoners. Wat de vrolijke opwinding heeft veroorzaakt, is niet duidelijk. Ze lopen snel voorbij, verder gebeurt er niets. De gestage druppels uit de bomen, het stille pad.

Hij is één met het pad. En dan, vlak voor me aan de rechterkant van het pad, bewegen een paar rottende bladeren op de grond. Wat was dat? Een moment van verstarring. Dan begint een deel van de muur van bladeren voor me, ongeveer op ooghoogte, te bewegen. Langzaam, heel langzaam, krijgt een bladerenman vorm. Is hij een geest? Wat ik al die tijd heb gezien, maar niet herkende, hoewel vlak voor mijn ogen, is een Japanse soldaat. Hiroo Onoda. Zelfs als ik had geweten waar hij stond, had ik hem niet gezien, zo goed gecamoufleerd is hij. Hij haalt de natte bladeren van zijn benen, daarna de groene takken die hij zorgvuldig aan zijn lichaam heeft vastgemaakt. Hij pakt zijn geweer uit het dichte struikgewas waar hij ook zijn gecamoufleerde rugzak heeft verstopt. Ik zie een soldaat van ongeveer vijftig jaar, pezig; elke beweging buitengewoon voorzichtig. Zijn uniform bestaat uit aan elkaar genaaide lappen, de kolf van zijn geweer is met repen rundleer omwikkeld. Hij luistert ingespannen, verdwijnt dan stilletjes in de richting waarin de dorpsbewoners zijn gelopen. Voor mij ligt nog steeds het leemachtige pad, maar nu nieuw, anders, en toch hetzelfde, echter vol geheimen. Was het een droom.

Het iets lager liggende pad wordt hier breder. Het motregent nog een beetje. Onoda bestudeerd de voetafdrukken

in het leem, voortdurend luisterend, steeds op zijn hoede. Zijn waakzame ogen dwalen onafgebroken over de omgeving. De stemmen van de vogels klinken rustig, alsof ze hem verzekeren dat gevaar tegenwoordig een woord in een woordenboek is, een mysterieuze, discrete toestand van het landschap. Ook het gezoem van de insecten is harmonisch. Ik begin zoals Onoda te horen dat het gezoem niet agressief is, niet panisch. In de verte geruis van een beek, hoewel ik nog geen beek heb gezien, alsof ik de geluiden net als Onoda begin te vertalen.